Pedagogika krytyczna, antypedagogika, pedagogika humanistyczna

26 lipca 2012

Pedagogika krytyczna – nurt radykalnej krytyki praktyki szkoły przez niektórych pedagogów łączony z konstruktywnym postmodernizmem. Był konsekwencją powszechnego niezadowolenia z usług edukacyjnych i szkoły jako instytucji wychowawczej. Pedagodzy krytyczni mówili, że systemy szkolne nie tylko nie wyprzedzają, ale również nic nadążają za potrzebami i wyzwaniami, jakie niesie rewolucja naukowo-techniczna. Wykazują też. niemoc- i nieudolność na polu wychowawczym. W skrajnej postaci przedstawiciele mówili o potrzebie „deskolaryzacji" społeczeństwa – odinstytucjonalizowania oświaty. Przedstawiciele: I. Illich, H. Giroux; w Polsce analizują: L. Witkowski, T. Szkudlarek.[1]

Antypedagogika. Ruch, który radykalnie przeciwstawia się i wszelkiej pedagogice wychowania autorytarnego, represyjnego, opartego na przedmiotowym traktowaniu wychowanka. Wychowanie tradycyjne, zdaniem antypedagogiki, narzuca dziecku gotowy cudzy system wartości. Ważną formułą antypedagogiki jest wspierać, a nie wychowywać. Przedstawiciele: C. Bereiter, A. Miller, H. Schóenebeck; w Polsce: B. Śliwerski, T. Szkudlarek.

Alternatywna pedagogika humanistyczna. Wyrasta z podstaw współczesnej psychologii humanistycznej; wspiera się na krytycznej myśli filozoficznej końca XX w. Pedagogika la z podmiotowości dziecka – człowieka czyni podstawową i niepowtarzalną kategorie pedagogiczną. Odrzuca dualizm:

przedmiot – podmiot w wychowania. Każde wychowanie jest „spotkaniem podmiotowym”. Przedstawiciele: C. R. Rogers, H. G. Gadamer, M. Buber; w Polsce: L. Witkowski, J. Rutkowiak, R. Kwaśnica i inni.[2]

Pedagogika krytyczna, antypedagogika i pedagogika humanistyczna to trzy różne nurty myślenia pedagogicznego, które pojawiły się w odpowiedzi na potrzebę głębszej refleksji nad procesami edukacyjnymi, wychowawczymi oraz społecznymi. Każdy z tych nurtów oferuje odmienne spojrzenie na istotę edukacji, cele pedagogiczne, rolę nauczyciela i ucznia, a także na strukturę instytucji edukacyjnych. Mimo że różnią się one w wielu kwestiach, to wszystkie te koncepcje mają wspólną cechę: krytyczne podejście do tradycyjnych form kształcenia, które według ich przedstawicieli nie spełniają swoich funkcji w kontekście współczesnych wyzwań społecznych. W tym artykule dokonamy dogłębnej analizy tych trzech nurtów, aby zrozumieć, jakie różnice i podobieństwa między nimi istnieją, oraz jakie mają one znaczenie dla współczesnej pedagogiki i procesu edukacyjnego.

Pedagogika krytyczna to nurt rozwijający się od lat 70. XX wieku, który wywodzi się z myśli społecznej oraz teorii krytycznej Szkoły Frankfurckiej. Czołowym przedstawicielem pedagogiki krytycznej jest brazylijski pedagog Paulo Freire, autor kluczowej pracy „Pedagogika uciśnionych”. Pedagogika krytyczna podkreśla, że edukacja nie jest neutralnym procesem, ale ma głęboko polityczny charakter. Według tej teorii, tradycyjna edukacja odtwarza i utrwala istniejące hierarchie społeczne i nierówności poprzez instytucje edukacyjne, które służą jako narzędzia kontroli i dominacji. Edukacja krytyczna stawia sobie za cel emancypację jednostki i grup społecznych, które są marginalizowane lub uciśnione przez dominujące struktury władzy i ideologie. Pedagodzy krytyczni zwracają szczególną uwagę na rozwijanie świadomości społecznej, politycznej i ekonomicznej uczniów, kładąc nacisk na refleksję nad rzeczywistością społeczną, w której się znajdują, oraz nad

procesami ucisku i wyzysku, którym są poddawani.

W pedagogice krytycznej kluczową rolę odgrywa koncepcja dialogu i współpracy między nauczycielem a uczniem. Według Freirego tradycyjna edukacja opiera się na tzw. „modelu bankowym", w którym nauczyciel jest właścicielem wiedzy, a uczniowie jedynie biernymi odbiorcami tej wiedzy. Freire postuluje jednak model edukacji dialogicznej, w którym nauczyciel i uczeń stają się współtwórcami wiedzy, a proces uczenia się opiera się na wzajemnym dzieleniu się doświadczeniami, refleksjami i ideami. Pedagogika krytyczna opiera się zatem na partnerstwie i wzajemnym szacunku, a celem edukacji jest wyzwolenie jednostki oraz zmiana społeczeństwa w kierunku większej sprawiedliwości i równości.

Z kolei antypedagogika, która rozwinęła się w Niemczech w latach 70. i 80. XX wieku, stanowi radykalne odrzucenie tradycyjnych form pedagogiki i instytucji edukacyjnych. Za twórcę tego nurtu uważa się Ekkeharda von Braunmühla, który w swojej książce „Antypedagogika: Tezy przeciwko wychowaniu" wyraził krytykę wobec całego aparatu wychowawczego. Antypedagogika zakłada, że wszelkie formy wychowania są formą manipulacji, ponieważ oznaczają narzucanie jednej osobie (dziecku) wartości, norm i zasad przez drugą (dorosłego), co prowadzi do zniewolenia i pozbawia dziecko autonomii. Głównym założeniem antypedagogiki jest przekonanie, że dziecko jest pełnoprawnym podmiotem, który posiada zdolność do samodzielnego rozwoju, bez konieczności ingerencji ze strony dorosłych. Antypedagogika podważa tradycyjny autorytet dorosłego jako wychowawcy i postuluje pełną autonomię dzieci oraz równość relacji między dziećmi a dorosłymi.

Antypedagogika dąży do stworzenia warunków, w których dziecko może samodzielnie eksplorować świat, podejmować decyzje i uczyć się na podstawie własnych doświadczeń, bez odgórnego kierowania jego rozwojem. W tym sensie antypedagogika bliska jest ideom pedagogiki wolnościowej, propagowanej przez takie postacie jak A.S. Neill, założyciel szkoły Summerhill, która

działała na zasadach całkowitej wolności uczniów w podejmowaniu decyzji o własnym uczeniu się. W antypedagogice nauczyciel, jeśli w ogóle istnieje, pełni rolę towarzysza dziecka, który wspiera je w rozwijaniu samodzielności, ale nie narzuca żadnych treści czy norm.

Pomimo radykalizmu swoich postulatów, antypedagogika stanowi ważny głos w krytyce tradycyjnych modeli edukacji, zwracając uwagę na potrzebę respektowania podmiotowości dziecka oraz na niebezpieczeństwa związane z autorytarnymi formami wychowania. Krytycy antypedagogiki zwracają jednak uwagę na to, że całkowite odrzucenie wychowania i instytucji edukacyjnych może prowadzić do chaosu i zaniedbania odpowiedzialności dorosłych wobec dzieci, co może mieć negatywne skutki dla rozwoju jednostek i społeczeństwa.

Pedagogika humanistyczna, stanowiąca trzeci z omawianych nurtów, to kierunek, który kładzie nacisk na rozwój jednostki jako całości, z uwzględnieniem jej emocjonalnych, społecznych, poznawczych i moralnych potrzeb. Pedagogika ta wywodzi się z filozofii humanizmu, która stawia człowieka w centrum zainteresowania i podkreśla jego godność, autonomię oraz potencjał do samorealizacji. W pedagogice humanistycznej szczególną rolę odgrywają prace takich myślicieli jak Carl Rogers, Abraham Maslow czy Martin Buber. Nurt ten rozwijał się szczególnie intensywnie w drugiej połowie XX wieku, w odpowiedzi na potrzeby uczniów w coraz bardziej złożonym i zglobalizowanym świecie.

Główne założenia pedagogiki humanistycznej koncentrują się na podmiotowości ucznia i jego indywidualnym rozwoju. Uczeń nie jest postrzegany jako bierny odbiorca wiedzy, ale jako aktywny podmiot, który poprzez swoje doświadczenia, refleksje i działania kształtuje własną tożsamość i rozumienie świata. Nauczyciel w tej perspektywie pełni rolę przewodnika i doradcy, który wspiera ucznia w jego drodze do samopoznania i samorealizacji. W pedagogice humanistycznej istotna jest atmosfera zaufania, empatii i wzajemnego szacunku, co tworzy

sprzyjające warunki do rozwoju wewnętrznego ucznia.

Jednym z najważniejszych pojęć w pedagogice humanistycznej jest pojęcie „nauczania skoncentrowanego na uczniu”, rozwinięte przez Carla Rogersa. Według Rogersa, skuteczna edukacja opiera się na relacji partnerskiej między nauczycielem a uczniem, w której obie strony są zaangażowane w proces uczenia się. Rogers podkreślał, że kluczowe dla rozwoju ucznia jest stworzenie przestrzeni, w której będzie on mógł wyrażać swoje potrzeby, emocje i myśli, a także podejmować samodzielne decyzje dotyczące własnego rozwoju. W pedagogice humanistycznej proces edukacyjny nie ogranicza się jedynie do przekazywania wiedzy, ale ma na celu holistyczny rozwój ucznia, uwzględniając jego emocje, wartości, potrzeby społeczne oraz moralne.

Pomimo różnic, pedagogika krytyczna, antypedagogika i pedagogika humanistyczna mają wspólny punkt wyjścia – krytykę tradycyjnych modeli edukacji, które opierają się na autorytarnym podejściu do ucznia, hierarchicznej strukturze władzy oraz biernym przekazywaniu wiedzy. Wszystkie te nurty postrzegają edukację jako proces dynamiczny, oparty na partnerstwie, autonomii ucznia oraz jego aktywnym udziale w kształtowaniu swojej tożsamości i rozumienia świata. Każdy z tych nurtów wnosi cenne refleksje do współczesnej pedagogiki, stawiając pytania o sens edukacji, jej cele oraz sposoby organizacji procesu nauczania i wychowania.

Pedagogika krytyczna, antypedagogika i pedagogika humanistyczna oferują trzy różne spojrzenia na istotę procesu edukacyjnego. Pedagogika krytyczna koncentruje się na emancypacji jednostki i zmienia społeczne struktury władzy, antypedagogika odrzuca wszelkie formy wychowania jako formę zniewolenia, a pedagogika humanistyczna kładzie nacisk na rozwój indywidualnych potencjałów ucznia w atmosferze zaufania i szacunku. Wszystkie te koncepcje mają istotne znaczenie w refleksji nad współczesną edukacją i stanowią inspirację do poszukiwania nowych form i modeli kształcenia, które będą

lepiej odpowiadały potrzebom współczesnego świata.

---

[1] L. Zarzecki, Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie, Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 2012, s. 29

[2] Ibidem, s. 30

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis pisanie prac z pedagogiki - fachowa pomoc w pisaniu prac.